

ВІД АВТОРА

Це роман про кохання. Однак фоном для кохання є жорстока епоха, в яку довелося жити героям.

Мені дуже боляче, що гуманістичний пафос літератури у світі катастрофічно зменшився.

Французька дослідниця Елізабет де Фонтеней у книзі «Мовчання тварин» висловила цікаву думку: якби ми не поводитися так з тваринами, не було б тоді і Освенціму. Тому що, по суті, Освенцім — це великий хлів, переповнений людиноподібними тваринами. Нацизм тільки розвинув до кінця таку логіку ставлення до людини, як до чогось нижчого. І сьогодні ми часто не дивимося на іншого, як на рівного собі.

У своїй книзі я описав любовну історію, яка зав'язалася між представниками різних рас. Це драма прозріння людини, чия совість довго спала. Я вибрав гострий сюжет, бажаючи показати, як люди «нижчої» раси повертаються до статусу «вищої».

Думаю, будь-яка правда шокує: наша свідомість не хоче прийняти правди. Ми живемо в жорстокому світі, а покликання літератури — чесно показати цю жорстокість. Пройшовши через шок, ми стаємо глибшими, і в душі загоряється світло.

Покладаю чимало надій, що цей роман про вигаданий світ не лише вразить уяву читача, а й зробить його кращим. Сподіваюся, що читач задумається про те, про що раніше не думав. Наприклад, що відчують тварини. Тому що світ, у якому ми живемо, не завжди справедливий — ми повинні самі пробудити наш дух із летаргічного сну. Наша совість не повинна спати, думка має працювати. Тоді починається справжнє життя, а не животіння. Таке, яке почалося для героя мого роману — простого обивателя, кореспондента газети «Голос Райху».

1

Я хочу розповісти вам історію мого життя — на науку прийдешнім поколінням, яким судилося бути після мене, в майбутніх тисячоліттях. Ви живете в суспільстві, яке дуже доброї про себе думки. Та надходить пора — і ґрунт, на якому ви стоїте, починає хитатися.

Я хочу розповісти вам цю історію, а почну з того дня, коли відвідав це місце. Я був тоді одним із багатьох — як і ви всі.

XXXIX століття, третя зона Четвертого Сектора Євразійського Штату Райху

М'ясокомбінат був за два кроки від базару. Показавши посвідчення кореспондента газети «Голос Райху», я легко потрапив досередини комбінату. Тварин тут тримали у величезній загорожі, збитими докупи. Власники ферм звозили їх сюди з довколишніх сіл, отримували гроші за живу вагу й одразу ж вирушали до себе додому. А тварини чекали своєї черги, щоб їх переробили на м'ясо та ковбаси.

Загорожу було розділено на чотири частини. В одній збилися тисячі молодих самців, а в іншій — приблизно стільки ж молодих самок. Їхнє м'ясо на ринку цінувалося особливо. Ще вище — як делікатес — цінували ніжне м'ясо маленьких дитинчат. Вони копошились у третьому відділку. В четвертому скупчилися старі тварини обох статей. Вони йшли на дешевий другосортний фарш.

Проминувши загорожу, я подався до забійної. Тут тварин умертвляли електричним струмом. Над цим працювали десять здорових м'язистих чоловіків у чорних шкіряних фартухах і гумових рукавицях до ліктів. Тварину, прив'язану до стійки, доправляла до забійної одна зі стрічок конвеєрів. Екзекутор приставляв до вуха тварини електричний щуп і натискав пальцем на кнопку. Лунав крик — і тварина падала на стрічку вже мертва. За якусь хвилину її вже розділяли в обробному цеху, сортуючи частини тіла. Найсмачніші місця прямували відразу до пакувальної, звідки вони, опущені у спеціальні пакети, були готові потрапити відразу до крамниць. Менш смачні надходили зазвичай до фарширувального та ковбасного цехів. Кістки і черепи скидали в куток, і там з них уже утворилася величезна гора. Звідси тричі на день їх вантажили на машину й відвозили на завод кісткового порошку.

Я не вперше був на м'ясокомбінаті. І щоразу мене приємно дивувала мовчазна ділова атмосфера виробничого процесу. Жодних почуттів, жодних думок — цілковита зосередженість на операціях. Кожен знав свою справу і думав тільки про те, щоб зробити її якомога краще. Прості люди, вони й були простими — а що ж їм, філософами бути? Вони виконували те, за що їм платили гроші, й ні про що зайве не думали.

Не думали, скажімо, про те, що тварини, яких вони вбивають і обробляють, зовні, тілесно, нічим не відрізняються від них. Адже варто лише було усіх цих тварин назвати (за зовнішньою подібністю!) «людьми», як відбулася б руйнація цілого усталеного світу. Цивілізація постала б чимось жахливим, антигуманним, звірчим.

А всіх наших людей можна було б називати... «людоже-рами». Ось що таке фокуси мови!

Людиноподібна тварина — це ще не людина. Визначення «людина» найменше базується на тілесній підставі. Людина — це насамперед громадянин Райху, розумна культурна істота, котра має власність, у котрої є професія, сім'я. Людина — це те, що має статус людини. У доісторичні часи панували інші поняття, згідно з якими «людину» визначали не за внутрішніми якостями, а винятково за тілесними ознаками. Яка наївність! Вважати істот, які нічого, крім сараю, не бачили і не вміють зв'язати до купи двох слів, «людьми».

У виробничому відділі я взяв дані про роботу комбінату, — це все, чого я потребував для допису в номер. Поруч, на базарі, я купив копчене стегно молодої самки та кілограм нирок. Якись люди смажили тут шашлики, інші продавали вуха і лапи, ще інші — голови молодих самців. Звідусюди долинали закличні крики торговців. Це був звичайний м'ясний базар.

Я замовив гарячий пиріжок «Сюрприз» і склянку бульйону. У пиріжку було запечене невелике серце. Смакота. Якийсь чоловік поруч обгризав відварне копито. Уся річ — у мові. Якщо це «копито» назвати «ступня» (та сама зовнішня схожість із людською кінцівкою), то відбудеться руйнування світу. Вийде, що людина їсть людину. Якась нісенітниця. Спеціальні служби в Райху стежать за правильним ужитком слів, охороняють споконвічні поняття нашої цивілізації. «Мені, будь ласка, два кілограми жіночих кистей» — це звучить жахливо. Жінкою, котра має «кисті», може бути тільки людина. Натомість у сторів не «кисті», а «лапи». Не «ступні»,

а «копита». Люди кажуть: «Мені два кілограми сторячих копит».

За вікном нарешті з'явилося сонце. Жінка середнього віку стояла біля кіоску, в якому я купував м'ясо, і фарбувала губи. Тисячу років тому жінки робили те саме... Мене вже не мучив голод, серце в пиріжку було насправді смачне. Чи повинні люди звертати увагу на зовнішню схожість? Навіть якщо схожість кричуща. Чому в такому разі в доісторичні часи ніхто не звертав уваги на схожість внутрішніх органів тварин (скажімо, свиней) і людей? У двадцять першому столітті люди їли свиней без докорів сумління. І жодної аморальності в цьому ніхто не бачив — пожирати серце, дуже схоже на твоє. Бо то було серце тварини!

Чоловік навпроти, закінчивши обгризати м'ясо, обсмоктав кістки копита і викинув їх у сміттєвий ящик. Я допив свій бульйон і, непомітно відригнувши, поспішив додому.

2

Здавши матеріал про м'ясокомбінат завідувачеві відділу, я поїхав додому. Ельза, моя дружина, чекала мене на обід. Наш замиський будиночок знаходився за пів години їзди від центру міста.

Весна була в розпалі — то тут, то там обабіч дороги селяни орали сторами землю. Це нагадало мені якусь архівну фотографію доісторичних часів. Голі чоловіки та жінки орють землю, а їх поганяють батогом. Але там були люди, люди, рівні «господареві»: раби, полонені, в'язні концтаборів. Нелюдська епоха. А тут — тут були просто тварини. Стори.

Ельза виглядала чимось стривожена, і я, перш ніж сісти за стіл, внутрішньо зібрався. Мені не подобалася ця її звичка робити подію з кожної дрібниці.

— Ну, що ще? — запитав я, куштуючи суп.

— Альберт хоче вступати до театрального.

— Нехай вступає, якщо хоче.

— Але ж це смішно, Лео. Він буде актором, уявляєш?

— А тобі не подобаються актори? Ти ж любиш ходити до театру.

— Але Альберт?! Альберт — актор!

— А що? — я відкусив хліба. — Кимось йому все одно треба стати.

— Тобі, я бачу, байдуже. Тільки мене одну це хвилює.

— Що?

— Що він ціле життя буде корчити щось на сцені й отримувати за це копійки.

— Може, в нього якийсь талант.

— Який талант? — Ельза скінчила роботу біля плити й сіла до столу. — Він же в нас дурник. Шварцкопф вирішив вступати до театрального, і він туди ж. Придумав собі, що хоче бути актором. Жах! Не розумію, як ти можеш бути таким спокійним. Вирішується доля твого сина.

— Ну, не знаю... — я не знав, що сказати.

— Адже я бачу його майбутнє. У нього що, талант? Навіть якби й були якісь задатки — це ще ні про що не свідчить. А крім того, в нього їх немає. Він прочитав мені сьогодні уривок з Шекспіра — монолог Гамлета.

— Ну, і що?

— Це жахливо. Кривляється, просто неприємно дивитися. Думає, що він уже великий актор. Він же ціле життя проживе на других ролях, а потім просто зіп'ється з горя.

— Чому — зіп'ється? — не зрозумів я.

— Бо відчує, що його життя загублене, по дурості. І він нам — нам! — не пробачить. Розумієш ти це?

Чесно кажучи, я не дуже розумів. Звичайно, я батько і мав би втрутитись. Але якось страшно було втручатись у долю. Альберт ще не був особистістю, його можна було легко зламати, спрямувати в інший бік. Тобто треба було брати на себе відповідальність. Відповідальність за його долю, вибирати за нього.

— Я думаю, — сказала Ельза, — що йому краще підходить біологія. Адже він завжди хотів бути біологом. Він так любить тварин, рослин. Пам'ятаєш його гербарії? А театр — це просто дурість. Дурість мине — і все.

Я не наважувався щось сказати.